

## MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARDA NİTQ QÜSURLARININ ETİOLOGİYASI İLƏ BAĞLI HƏYATA KEÇİRİLƏN İŞLƏRİN PEDAQOJİ ƏSASLARI

**Ayxan Hüseynli**

Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan

e-mail: huseyni\_ayxan@mail.ru

DOI: 10.30546/.2960-1967.2023.2.16

**Xülasə.** Məqalə məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq qüsurları etiologiyası ilə bağlı həyata keçirilən işlərin pedaqoji əsaslarından bəhs edir. Məqalədə məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq qüsurlarının baş vermə səbəblərinin öyrənilməsi göstərilir. Əsas səbəblər kimi xarici (ekzogen) amillər ucubından aşkar olunan patalogiyalar və daxili (endogen) amillər sayəsində yaranan anomaliyalar və onların aradan qaldırılması yolları göstərilir. Eyni zamanda, nitq qüsurlarının yaranmasında irsi göstəricilər araşdırılır, müəyyən nəticələr aşkar olunur. Bu prosesdə, ailələrin daha məsuliyyətli olması, xüsusilə, məktəbəqədər dövrdə diqqətlə yanaşılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məqalədə nitqin patalogiyasının bir sıra səbəbləri nəzəri və praktik cəhətdən aydınlaşdırılır. Nitq qüsurlarının diaqnostikası müasir səviyyədə öz əksini tapır. Bütün bunlar məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq qüsurları ilə bağlı həyata keçirilən işlərin pedaqoji əsasları fonunda şərh olunur.

**Açar sözlər:** inklüziv təhsil, nitqin patalogiyası, nitq inkişafı, qüsurlu tələffüz, anomal inkişaf, pedaqoji əsaslar

### Giriş

Azərbaycanda həyata keçirilən təhsil islahatlarına dair direktiv sənədlərdə korreksiya pedaqogikasının yaradılması ilə bağlı bu sahədə çalışan mütəxəssislər qarşısında mühüm vəzifələr qoyulur. Bu vəzifələrin müvəffəqiyyətli həlli baxımından irəliyə doğru addımlar atılmış və bir sıra zəruri ədəbiyyat nümunələri hazırlanaraq çap olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin imzası ilə tətbiqini tapan Azərbaycanda təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasında isə inklüziv təhsilin məzmununun yaradılması tövsiyə edilmişdir. Inklüziv təhsilin ən mühüm tərkib hissələrindən biri nitqi qüsurlu uşaqların etiologiyası ilə bağlı həyata keçirilən işlərin modernləşdirilməsi hesab olunur [1].

Etiologiya sözü səbəb mənasında işlənən sözdür. Yunanca etio-səbəb, loqos-elm mənasında işləndiyini nəzərə alsaq deməliyə ki, nitqi qüsurlu uşaqların etiologiyası deyəndə nitqi qüsurlu uşaqlarla aparılan korreksiya işləri nəzərdə tutulur. Nitqi qüsurlu uşaqlarla aparılan korreksiya işlərinin isə əsasında uşaqların nitqində müşahidə olunan qüsurların aradan qaldırılması başa düşülür. Nitqi qüsurlu uşaqlarla aparılan etiologiya işlərinə məktəbəqədər yaş dövründən başlamaq lazım gəlir. Xüsusilə nitqində qüsurları olan bağça yaşlı uşaqlarla aparılan korreksiya işlərinin ilkin mərhələsi etiologiya işləri olmalıdır.

Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, müasir dövrdə altı yaşına qədər uşaqların otuz faizdən çoxu tələffüz qüsurlarına malik olan uşaqlardır. Bu qüsurlar uşaqların bəzilərində uzun

müddət qalır və təlim-tərbiyə prosesində özünün mənfi təsirini göstərir. Ona görə məktəbəqədər yaş dövründən başlayaraq etiologiya işlərilə məşğul olmaq lazım gəlir.

### **Nitq qüsurlarının əmələ gəlmə səbəbləri və onu yaradan amillər**

Ümumiyyətlə, nitq qüsurlarının əmələ gəlmə səbəbləri çox müxtəlifdir. Nitq qüsurlarını yaradan səbəblər arasında əlverişsiz xarici (ekzogen) və daxili (endogen) amilləri və eləcə də ətraf mühitin ekoloji şəraitini fərqləndirirlər. Rusiya mühitində İ.İ.Seçenov, L.İ.Viqotskiy, V.İ.Lübovski kimi alimlər müxtəlif səbəblərin araşdırılmasında qüsurun yaranma prosesinin təhlili, anormal inkişafın ümumi qanunauyğunluqları və hər yaş dövrü üçün nitqin inkişaf qanunlarını hesaba almaq üsulundan istifadə edirlər. Göstərilər ki, daxili (endogen) və xarici (ekzogen) amillər hesabına nitq qüsurlarının etiologiyasını diqqətlə müşahidə edib, dərindən öyrəndikdən sonra onların aradan qaldırılması yollarını müəyyənləşdirmək lazımdır.

Daxili amillər (endogen) deyəndə orqanizmin daxilindəki anomal inkişaf da nəzərdə tutulur. Hansı ki, belə anomallıq səbəbindən 2-3, 3-4, 4-5, hətta 6-7 yaşlı uşaqların nitqində müxtəlif xarakterli qüsurlar özünü göstərmiş olur. Belə qüsurların içərisində samit səslərin çətinliklə tələffüz olunması özünü daha qabarıq göstərir. kiçikyaşlı hər bir uşaqda fonematik qavrama və eşitmənin formalaşmaması, yəni eşitmə vasitəsilə səslərin qavranılması və ümumilikdə nitqi səslərin (fonemlərin) tam dəqiqliklə differensiallaşdırmaq özəlliklərinin kifayət qədər inkişaf etməməsi nəzərdə tutulur [6, s.223]. Məlum olduğu üzrə, məktəbəqədər yaş dövründə uşaqlarda tez-tez funksional sistemin zədələnməsi müşahidə olunur. Funksional sistem mənfi təsirlərə asan məruz qaldığından, həm bu səbəbdən, həm də bu və ya digər səbəblərdən nitq qüsurları özünü göstərir.

Məktəbəqədər yaş dövründə daha çox müahidə edilən nitq qüsurları: I, r samitlərinin qusurlu tələffüzü, nitq sürətinin ləng və ya tez olması, səslərin qarışdırılması və böyükləri yamsılamaq nəticəsində meydana çıxır.

Qeyd etmək lazımdır ki, uşağın nitqinin pozulması onun inkişafının böhranlı mərhələlərində 1 yaşla – 2 yaş arasında, 3 yaşında və ya 6-7 yaşlarında baş verə bilər [3, s. 13].

Xarici (eksogen) amillər ucbatından da patologiyalar baş verir. Yəni xarici mühitdə baş verən ekoloji bəlalardan gələn təsirlər, yoluxucu xəstəliklər səbəbindən baş verən anomaliyalar nitq qüsurları yarada bilər. Valideynlərin məsuliyyətsizliyi səbəbindən uşaqların dalaşaraq, yıxılaraq əzilmələri, onlarda baş verən beyin sirkələnmələri də onlarda nitqin pozulmasına gətirib çıxarır. Deyilənlərə rəğmən uşaqların nitqinin patologiyasının əsas səbəblərini aşağıdakı şəkildə təsnif etmək olar:

- Nitq patologiyasının yaranmasında irsi amillərin də rolu böyükdür;
- Müxtəlif bədəndaxili patologiya dövlün inkişafının pozulmasına səbəb olur. 4 həftəliyindən 4 aylığa qədərki dövrdə dövlün inkişafının pozulması zamanı daha ağır nitq qüsuru yaranır. Viruslu və endokrin xəstəliklər, zədələr, rezus amillərinə

əsaslanan qan uyğunsuzluğu və s. bu kimi xəstəliklər nitq patologiyasının yaranmasına səbəb olur.

- Doğuş zamanı uşaqlarda yaranan travmalar, tənəffüsün pozulması, beyinin oksigenlə təchizatının çatışmazlığı nəticəsində beyinə qan sızma, nitq qusurları yaranır.
- Uşağın ilk yaş dövrlərində müxtəlif xəstəliklər keçirməsi və beyin zədələnməsindən asılı olaraq müxtəlif tipli nitq qusurları yaranır. Xüsusən infeksiya – viruslu xəstəliklər, meningit – ensefalit və erkən mədə-bağırsaq pozuntusu nitq inkişafı üçün təhlükələr yaradır.
- Beyin silkələnməsi ilə müşayiət edilən kəllə travması da nitq patologiyasının əmələ gəlməsinə gətirib çıxarır.
- İrsi amillər nitq pozuntuları üçün əsas ola bilər. Nitq pozuntusu sinir sisteminin ümumi bir hissəsini təşkil edir, intellektual və hərəkətli çatışmazlıqla birləşir. Belə çatışmazlıqlar nitq qüsurlarının əsasını qoya bilər.
- Əlverişsiz sosial-məişət, mikrososial pedaqoji baxımsızlıq, vegetativ disfunksiya emosional-iradi sahənin pozulmasına, nitq inkişafının çatışmazlığına səbəb olur [3, s. 13-14].

### **Nitq qüsurlarının yaranmasında irsi amillərin rolu**

Mütəxəssislər nitq qüsurlarının səbəbləri içərisində irsi amilləri həmişə önə çəkmişlər. İrsi səbəblərdən ikisi daha təhlükəli hesab olunur. Onlardan biri şəcərə xəttində olan xəstəliklərin nəsildən-nəslə keçməsi, ikincisi isə qohum adamların, doğmaların biri-birilə evlənməsi (əmiqızı əmioğlu ilə, xala qızı, xala oğlu ilə və s.) nəticəsində anadan olan uşaqlarda irsi xəstəliklər, o cümlədən kəkələmələr, pəltəklik özünü göstərir. Fizioloqlar sübut etmişlər ki, hər bir insanın qan dövrəni sisteminin irsi daşıyıcı funksiyalarını bonukleyin (dizioksirobonukleyin) turşuları idarə edir. Yəni bu turşular şəcərə xəttindəki irsi əlamətləri, o cümlədən irsi xəstəlikləri bir nəsildən digərinə (məsələn atadan övlada, övladdan nəvəyə və s.) ötürür. Beləliklə bir nəsildə mövcud olan irsi xəstəliklər davamlı olaraq sələflərdən xələflərə keçmiş olur. Belə irsi xəstəliklər içərisində kəkələmələr, pəltəkliklər, nitqin sürətlənməsi, nitqin ləngiməsi kimi patologiyalar özünü biruzə verir. Hansı ki, belə nitq qüsurlarının aradan qaldırılması ilə məşğul olmadıqda belə qüsurlar uşaqları bütün həyat boyu tərk etmir. Ona görə də belə uşaqların nitq qüsurlarının aradan qaldırılmasına məktəbəqədər dövrdən başlamaq lazımdır. Məktəbəqədər dövrdən etibarən belə nitq qüsurlarının aradan qaldırılmasının mümkün olmasını korreksiya pedaqogikası artıq sübuta yetirmişdir. Görkəmli pedaqoq Nurəddin Kazımov uşaqların şəxsiyyət kimi formalaşmasına təsir edən irsi amillərdən söhbət açarkən göstərir ki, tibb sahəsində aparılan son tədqiqatlardan görünür ki, şəxsiyyətin formalaşmasına təsir edən irsi əlamətlərin dəyişməsi mümkündür. Ətraf mühitin müxtəlif amilləri vasitəsi ilə irsi əlamətlərə təsir göstərmək olur; hətta bəzi irsi xəstəliklərin müalicə vasitələri tapılmışdır. İrsi xəstəliklər uşağın psixoloji inkişafını ləngidə bildiyindən, pedaqoqlar belə xəstəliklərdən və onların müalicə üsullarından hali olmalıdır. Ümumiyyətlə,

orqanizmdə cərəyan edən fizoloji prosesləri nə qədər dərinlən bilsək, uşaq şəxsiyyətinə sosioloji və tərbiyəvi təsirlərin məqsədyönlüyünü bir o qədər artırırıq. Binanın ucaldılacağı yerin, yəni özülün necəliyini memar əvvəlcədən öyrəndiyi və yalnız bundan sonra işə başladığı kimi, müəllim, valideyn və digər tərbiyəçi də uşaqlarda formalaşdırmaq istədiyi mənəvi, əxlaqi, fiziki, estetik keyfiyyətlərin hansı fizioloji zəmində, hansı irsi əlamətlər üzərində aparılacağını bilməlidir [4, s. 69]. Bu mənada nitqi qüsurlu uşaqlarla lap kiçik yaş dövründən, yəni nitq qüsurları müşahidə olunan vaxtdan etibarən bu qüsurların aradan qaldırılması yollarını düzgün müəyyənləşdirmək gərəkdir. Bunun üçün sosial mühitin köməyinə də ehtiyac duyulur. Yəni bu işdə ailə və sosial mühitin gücündən istifadə etmək faydalıdır.

Nəzərə alınmalıdır ki, sosioloji amillərin köməyi ilə, məsələn, profilaktik və müalicə tədbirləri ilə irsi xəstəliklərin şiddətlənməsi qarşısını almaq və nəticədə tərbiyə işini qismən də olsa yüngülləşdirmək mümkündür: şəxsin əhval-ruhiyyəsi xeyli yaxşılaşır, tərbiyəvi təsir üçün bir qədər münasib psixoloji şərait yaranır.

İrsi xəstəliklərin müalicəsi, əslində sosial amillərin köməyi ilə irsiyyətə təsir edilməsi və onun strukturunda müəyyən dəyişikliyin yaradılması prosesidir. Deməli, irsiyyət, mühit və tərbiyə arasında qarşılıqlı əlaqənin necəliyi şəxsiyyətin formalaşmasında müəyyən rol oynayır. Aparılan tədqiqatlardan məlum olur ki, bir çox irsi xəstəliklərin şiddətlənmə dərəcəsi ictimai mühitlə əlaqədar ola bilər. İnsan münasib olmayan sosial-siyasi və mənəvi mühitə düşdükdə irsi xəstəliklər özünü daha tez və daha qabarıq şəkildə göstərə bilər. Orqanizm üçün münasib mühit yaradıldıqda həmin irsi xəstəliklərdən bəzilərinin inkişafını ləngitmək mümkün olur [4, s. 78-79]. Bu baxımdan uşaqların nitqində mövcud olan belə irsi çatışmazlıqların aradan qaldırılmasını məqsədyönlü, planlı və mütəşəkkil olaraq həyata keçirmək lazımdır.

Qeyd olunan səbəblərlə yanaşı nitq qüsurlarının etiologiyalarından biri də analizatorlar və onların arasındakı münasibətlərlə bağlıdır. Analizatorlararası münasibətləri daim nəzarətdə saxlamaq və kiçik məktəbəqədər yaş dövründə onların aşkara çıxarılaraq korreksiya edilməsi lazımdır.

Nitq qüsurlarını yaradan səbəbləri araşdırarkən mühavizə edilmiş analizator və onların funksiyaları arasındakı münasibətləri nəzərə almaq lazımdır. Çünki onlar korreksiya təlimində kompensasiya üçün əsas mənbə təşkil edir.

### **Nitq qüsurlarının erkən diaqnostikasının aparılması**

Nitq inkişafındakı müxtəlif növ normallığın erkən diaqnostikası üçün çox əhəmiyyətlidir. Əgər nitq qüsuru uşaq məktəbə daxil olarkən və ya aşağı siniflərdə oxuyarkən aşkar edilirsə, kompensasiya etmək çətin olur və uşağın müvəffəqiyyətinə mənfi təsir göstərir. Qüsür uşaqda kiçik və ya məktəbəqədər yaşda aşkar edilirsə, erkən tibbi və pedaqoji korreksiya onun məktəbdə mükəmməl təhsil almaq imkanını əhəmiyyətli dərəcədə artırır [3, s. 14]. Ona görə nitq qüsurlarının məktəbəqədər dövrdən etibarən korreksiya edilməsi ən

vacib şərtlərdən hesab olunur. Korreksiya işlərinə ilk növbədə pedaqoji cəhətdən düzgün yanaşmaqla uşaqlara psixoloji təsir göstərmək çox faydalıdır. İstər ailələrdə, istərsə də uşaq bağçalarında 3-4 yaşlı uşaqlarda nitq patologiyalarının yaranmaması, yaranıbsa inkişaf etməməsi üçün uşaqların gün rejiminə, o cümlədən onların qida rejiminə, oyun rejiminə, istirahət rejiminə, yuxu rejiminə ciddi nəzarət etmək lazım gəlir. Çünki, qida rejiminin pozulması uşağın funksional inkişafına mane olur, fizioloji inkişafı qarşısında sədd çəkir. Təcrübə və müşahidələr göstərir ki, bəzi uşaqların aclığa tabı olmur. Vaxtlı-vaxtında qidalandırılmayan, ac qalan belə uşaqların əsəb sistemi pozulur. Qida rejimi tez-tez pozulan uşaqlar uzun uzadı ağlaya-ağlaya onları qidalandırmayanlara qarşı qəzəblənir, hətta özlərinə xətər yetirə bilirlər. Belə uşaqlar bir çox hallarda aclığa tap gətirə bilmədikləri səbəbindən özlərini yerə vurur, əllərini başına, bədəninə, hətta yerə, divara döyəcləyirlər. Belə məqamlarda uşaqların beyin travmaları almaları halları da baş verir. Sinir sistemində pozuntular yaranan belə uşaqların nitqində ciddi qüsurlar özünü göstərməyə başlayır. Onların bir qismi dislaliyaya, yəni kəkələməyə məruz qalır. Bir qismində isə nitqin həm ritminin, həm də sürətinin pozulması özünü göstərir.

Yaxud yuxu rejiminin pozulması, yəni uşağın vaxtında yatızdırılmaması, onlara normal yuxu şəraitinin yaradılmaması, yataqlarının rahat olmaması, səsli-küylü yerdə yatmaları və sair bu kimi səbəblər ucbatından onların sinir sistemində zədələr yaranır ki, bu da onların nitq patologiyasının yaranmasına yol açır.

Oyun rejiminin düzgün qurulmaması, və ya uşaqların oyun zamanı nəzarətdən kənarında saxlanılmaları onların yıxılıb zədələnmələrinə, fasiləsiz ağlamalarına səbəb olur. Nəzərdən qaçıрмаq olmaz ki, uşaqların asudə vaxtlarının səmərəli təşkilinə xidmət edən oyun zamanı valideynlərin və ya tərbiyəçilərin nəzarətsizliyi ucbatından yıxılaraq ağır zədə alan uşaqların qazandıqları nitq qüsurları onları ömürlük müşayət edə bilər. Ona görə də uşaqların gün rejiminə pedaqoji yanaşmaları məqsədyönlü, planlı və mütəşəkkil olaraq həyata keçirmək vacibdir. Ən vacib yanaşmalardan biri də psixoloji yanaşmalardır. Bunun üçün valideynlərin psixoloji ədəbiyyatlarla tanışlığı zəruri sayılır. Çünki, Azərbaycanlı ailələrdəki valideynlər əsasən pedaqoji yanaşmalara üstünlük verirlər. Yəni onlar qidalanmaq, yatmaq, oynamaq, istirahət etməklə bağlı rejim normalarını pedaqoji tələblər baxımından yerinə yetirirlər. Valideyn karandaş, rəsm albomu almaqla yanaşı, uşağın ondan istifadəsinə də kömək etməli, nöqsanları birlikdə aradan qaldırmalıdır [5, s.86]. Valideynlər uşaqların duyğusu, qavrayışı, diqqəti, qabiliyyətləri, iradəsi, təxəyyül və təfəkkür səviyyəsilə bağlı psixoloji yanaşmalara riayət etməkdə çətinlik çəkirlər. Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, Avropa ölkələrində artıq ailələrin psixoloqu, fizioloqu vardır. Bu işdə onlar ailələrə bir növ yardımçı olurlar. Doğrudur, bizim ölkəmizdə fəaliyyət göstərən uşaq bağçalarındakı psixoloqlar və fizioloqlar qismən də olsa bu işlərlə məşğul olurlar. Lakin onların heç birisi ailələrlə birgə fəaliyyət göstərməyə hətta meyl etmirlər. Əslində ailələrin yaşadıkları ünvanlara baxan sahə pediatorları, uşaq psixoloqları, fizioloqları, loqopedləri olmalıdır. Onlar ailələrlə mütəmadi

əlaqələr saxlamalı, onları maarifləndirməlidirlər. Belə olan təqdirdə ailələrdə məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq qüsurlarının etiologiyası ilə bağlı həyata keçirilən işlərin uğurlu nəticələri ola bilər. Əks təqdirdə ailələrdə nitqi qusurlu uşaqların sayı sürətlə arta bilər. Ona görə də belə anomaliyaların diaqnostikası ilə vaxtında məşğul olmaq lazımdır. Hələ XIX əsrin ikinci yarısında görkəmli alman alimi H.Şurltess belə nitq qüsurlarının diaqnostikası ilə məşğul olmuşdur. O, 1860-cı ildə bu sahədə ciddi tədqiqatlar apararaq nitq qüsurlarını iki qrupda təsnif etmişdir. I-ci qrupa bütün səs tənəffüz qüsurlarının növlərini (pəltəklilik-dislaliya) aid etmiş, II-ci qrupa isə nitq ritminin və sürətinin pozulması, nitqdə iştirak edən əzələlərin qıç olması ilə müşayiət olunan nitq qüsurlarını (kəkələmə) daxil etmişdir. Funksional displaliya isə əlverişsiz şəraitdə nitqin inkişafı və ya fonematik qavramının pozulmasıdır [2, s.25].

**Nəticə etibarlı ilə**, bütün bunları nəzərə alaraq qeyd etmək lazımdır ki, məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq qüsurları etiologiyası ilə bağlı həyata keçirilən spesifik işlərin pedaqoji əsaslarının düzgün müəyyənləşdirilməsi ən vacib şərtlərdən hesab olunur. Çünki nitq qüsurları etiologiyası ilə bağlı düzgün müəyyənləşdirilən pedaqoji əsasların müxtəlif anomaliyaların diaqnostikası ilə inteqrasiyası daha faydalı sayılır. Ona görə ki, belə inteqrasiya prosesində məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq qüsurları etiologiyası üzrə həyata keçirilən işlərin səmərəsi müvəffəqiyyətli olur.

### Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil sahəsində İslahat Proqramı [Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 iyun 1999-cu il tarixli sərəncamı] / Bakı: Təhsil, 1999, 65 s.
2. Dostuzadə D.Ə., Sadıqov. F.B., (2017). *Dizartriya*. Dərslik. Bakı: ADPU, 206 s.
3. Hacıyeva R. (1992). *Məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq inkişafı*. Metodik vəsait. Bakı: Maarif, 107 s.
4. Qasimov. S., Kərimova. E., İ.Sultanova, Ağayeva. T. (2006). *İnklüziv təhsil*. Bakı: Oka Ofset nəşr, 163 s.
5. Mərdanova R.N. (2020). *Hər uşağın öz dünyası: məni tanı, anla və sev*. Uşaq psixologiyası. Bakı: Şərq-Qərb, 233 s.
6. Sadıqov F.B. (2018). *Korreksiya pedaqogikası*. Bakı: Maarif, 300 s.

## PEDAGOGICAL BASIS OF WORK WITH PRESCHOOL CHILDREN ON THE ETIOLOGY OF SPEECH DISORDERS

**Aikhan Huseynli**

Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan

The article describes the pedagogical bases of the work on the etiology of preschool children with speech defects. The article examines the causes of speech defects in preschool children. Pathologies identified by external (exogenous) factors and anomalies caused by internal (endogenous) factors and ways to eliminate them are listed as the main causes. At the same time, hereditary indicators of the occurrence of speech defects are investigated, and certain results are revealed. In this process, it is important for families to be more responsible, especially in the pre-school period. Some of the reasons for speech pathology are discussed in the article, both theoretically and practically. Diagnosis of speech defects is reflected at the modern level. All of this is explained through the pedagogical basis of pre-school children with speech defects.

**Key words:** inclusive education, the pathology of speech, speech development, defective pronunciation, abnormal development, pedagogical bases

## ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАБОТЫ ПО ЭТИОЛОГИИ ДЕФЕКТОВ РЕЧИ У ДОШКОЛЬНИКО

**Айхан Гусейнли**

Нахчыванский государственный университет, Нахичевань, Азербайджан

В статье изложены педагогические основы работы по этиологии дошкольников с дефектами речи. В статье показано изучение причин дефектов речи у дошкольников. Основными причинами являются патологии, определяемые внешними (экзогенными) факторами, и аномалии, вызванные внутренними (эндогенными) факторами, и способы их устранения. При этом исследуются наследственные показатели возникновения дефектов речи и выявляются определенные результаты. В этом процессе важно, чтобы семьи были более ответственными, особенно в дошкольном периоде. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты патологии речи. Диагностика дефектов речи отражена на современном уровне. Все это объясняется в свете педагогических основ работы по сохранению дефектов речи у дошкольников.

**Ключевые слова:** инклюзивное образование, патология речи, развитие речи, нарушение произношения, аномальное развитие, педагогические основы

Daxil oldu: 15.09.2023;

Çара qəbul edildi: 24.11.2023;

Çap edildi: 29.12.2023

